

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אוצר השירה
וחמליצה
י"ח טביוב

ר' ידעיה בן אברהם בדרשי הפניני.

ר' ידעיה מעיר Béziers (לכן נקרא „כדרשי“), המכונה בשם „הפניני“, נולד לערך בשנת ה'א מ' (1280) וימת בערך שנת ק' (1340). אביו ר' אברהם בדרשי היה איש חכם ונאור, אשר הרבה לכתוב גם שירים (אבל בלי כל רוח השירה). ור' אברהם חנך את בנו על פי דרכו, וילמדוהו תורה וגם חכמות ומדעים. ובהיות ר' ידעיה בעל כשרונות מצוינים עשה חיל בתורה וכחכמה ויהי לאחד מגדולי המשכילים בדורו. ביהוד היה לשם ולתלה כדורותיו וגם עד היום הזה כגלל סגנונו הנמלץ בשמיע, כי על כן נקרא בשם הכבוד „המליץ“. עוד בהיותו צעיר לימים נודע שמו בקהל רב, כי בעת ההיא התלקח ריב גדול על אדות „התורה והפילוסופיא“, והגאון הגדול בדור ההוא ר' שלמה אבן אדרת (הרשב"א) הטיל „חרם“ על כל הלומדים חכמות ומדעים, ויחר הדבר לר' ידעיה הצעיר או לימים, ויכתוב אגרת ארוכה אל הרשב"א, להגן על משכילי ישראל ודריב את ריב החכמה (וביהוד את ריב הרמב"ם ז"ל) מאת בוזיה ומנאציה. — הכדרשי חקר ספרים רבים (מהם נדפסו ומהם עודם בכת"י), ויותר סכלם וכה לפרסום גדול ספר המוסר שלו הנקרא בשם „כחינת עולם“ אשר חברו בימי עלומיו. הס' הזה (המכיל תוכחות על הבלי העולם ורעיונות על הנפש וכגולותיה ומעלתה על הגוף) תורגם רובית, ספרדית, צרפתית ואשכנזית, וחכמים רבים כתבו עליו באורים ופרושים. ואנחנו נביא בזה דוגמאות אחדות ממנו. — שם „המליץ“ אשר נתן להבדרשי, יאָה לו וראוי לו, כי באמת גדול כמו „במליצות“ ו„בשעשועי מדים“, אבל הוא פלאה את הקורא בתמון שכרי הפסוקים (ומאמרי חז"ל) ובכובר מוסרו והתלספוטו ובחודודיו ההתקוסים, שבהם יביע את רעיונותיו שעצמי רוב הם צנומים ודלים עד מאד. כי על כן ראוי יותר לכנותו בשם מוכיח ספספן. ואולם בכל זאת אין לכתוב כי היה אומן גדול במלאכתו, ושפת עבר היתה בידו כחומר ביד היוצר. את אומנתו הגדולה הראה בתפלה אחת הנקראת „בקשת אלף אלפין“* התפלה הזאת תכיל אלף תיבות אשר כל אחת מהן מתחלת באות אלף, ולמרות כובד המלאכה הזאת, אין כל לחץ וכב זרות בתפלה זו, והיא אומנות יפה מאד. את התפלה הזאת נעתיק בזה בשלמות, יען כי אין תיוונה גרף ורק פעם אחת נדפסה בס' „כרם חמד“ הרביעי.

מס', בחינת עולם.

<p>הנשר באמת איש, וגם אָפסו המסנרות. ואתה בן אדם, על כרחך אתה חי עובר עליו המיד, מיום היותך לאיש. בהכישך קוצר המסלול, ואין דרך לנשות ימין ושמאל — התתמאר ביד</p>	<p>העולם ים זועף, רב מצולה, רחב ידיים, והזמן נשר רעוע קנוי עליו. ראשו אהזו בחבלי ההעדרי הקורם להיָתו, ותכליתו לראות בנועם פתמיד, לאור באור פני מלך². רחב</p>
--	---

¹ השין, העפס. — תכלית האדם, אחרי סותו, לראות באור ה'.

מתמיד והרפה רצופה⁸. או מה יתענג בשירי בהתבשר על רוב שנים? ומתנוסת תמותה אין מנוסה!...

תבל מקור הקליה וההפסד, המדבלך ניתל להתחלל להשאיר לנו אחרית ותקוה?... האוסף עוד חשוק בנסף הנראה לעיני אחרי כותיו בלכי? ואיך אפבל ונששי אשבל?... אף כי בחוותי חשוקיך בני בלי שם, ואנשי השם המה שנואיך. ראיתך תלקמי הקליפות, והתוכות הורקי. תאספי האספסוף, תקרבי הריק, ותמלא תסיעי⁹. בואת תעידו על שרשך, ורבלת המכשולות, סותרת החסרונות... בהשתדלך כל היום ברוב רשתך הפר המלכים איש ממקומו, לשום פחות משפחות תהיהם... את בתי הנבלים תבני גזית ואבן יקרה, ואש חרוךך בנן אלהים בעצי לבנון מתלקחת, והסנה איננו אכל¹⁰. הית בעיני כאשה זרה סכלה זוללה: כל אשר יוספו לאכול מסתה ולשכב בחיקה והיה לה לבן, או חסשע לבנה בעת ההיא, ואח או בן-השנואה לא תכיר¹¹!

(על אדות הנשמה והגוף הנצים ומריבים בשבתם יחד).

וכל הימים אשר החברה בת המלך¹² אל גוף הננוף הלז, מה רגשו רעיוניה, מה

ושם? בהציצך אברון ומית לך חומה מיטיך ומשמאלך - היעמוד לך? התהזקנה יריך? וכי תההלל בחמדת ענין ורב קנין, אשר אספתו בזרוע השפתו? אשר בקשתו בקשתך ותרד לרשתו כרשתך? מה תעש לזעף הים והמוט כי יתנעש וששף ועבר, ובית מלונך אף הוא יחשב להשבר?...

ומה תההלל הנכור² ברעות נאות דשא אחרי הבהורים לעיני השמש, בהרכיז בפוך אכנך בצהרים עם עררי חבריך? האומרים לנפשם אכול ושתה, ולבם³ בל עמם. אשר אין לפניהם כי אם נותם ונוכה רומם המדומה. נשיאים וגשם ורוח אין⁴! הלא ירעת כי יש למעשיך זכרון, וכי יש למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת את כל שאננך ואת כל ההרנך. ועתה על מי בטחת לפרוץ נדרות אשר יסדו אבירי הרועים? המכלי אין אלהים עליך, לדעת את מוצאך ואת מונאך? המכלי אין קברים תחתיהך, להנקם בתוכם מאויבי ה'... מפי עליון תצא שפלת הנריב והרמת הנבל. יום יעלה במעלות איש הכליעל - מה יתה נסבה. ויום משמים ירד איש האלהים - המלך דבר רבה⁵

ומה אחזור אדמה כאדמה וצבא כצבואים⁶ שמורה עבדתה בחברתה; אמייך קשרה בקשרה⁷. מתקה וצופה קשקש וסופה... קלון

1 בזרוע השופה. — 2 האדם הרודף תענונות. — 3 הנפש המשכלת. — 4 מליצה יפה. נשם-גוף וחומר. — 5 הכל בגזרת ה'. אם ירד וישפל איש צדיק (איש האלהים), הנה המלך (המכביה) דבר רדה. המליצה לקחה מל' הכתוב, איש האלהים המלך דבר רדה (מלכום ב' / א). — 6 ארסה וצבואים שמות ערים הנזכרים במקרא יחד עם סדום ועמורה. וצבא מל', הלא צבא לאנוש. — 7 הקשר וההתחברות אל האדם יאמץ את הקשר והכנד שלה. — 8 מל', רצופים בתלמוד, ר"ל זה אתר זה. — 9 המלא, ר"ל האיש הנכבד, אותו תסיטו ותשליכו. — 10 האיש הדומה לאירן פרק הוא לא ישרף. — 11 לא תכיר התבל השנואה והנכבה. — 12 הנשמה שהיא חלק מלוח ממעל.

מִשָּׁאֵת זְמִירָה⁶ אוֹכִיל אֱלֹוֹי וְרַעְיוֹנִי
לְבִי בְּשִׁיר אֱלֹהִים אֶלְפִין יִשְׁמְשֻׁנָה?⁷

אלהים צלי אתה אשתרך, אל אמונה
ארך אסים, אל אלהים אדני. אהררך, אשוחח
אחרות אלהותך, אפאר צרר אמונתך. אנשך,
אבי, איזר אמין אברך אלהים אמת,
אעריצך אבי אביונים, אקדישך אביר אטללים.
אמת, אתה אל אדון, אהיה אשר אהיה. אתה
אחד אחרות אמתית, אין אלהים אלא אתה;
אב איום אמין אדיר, אין אחר אפס אלהים.
אליך אדני אקרא, אלהי אלהים אדני אדונים,
צלי אתה אורך, אלהי ארוםסך, אליך אנכי
אשירה, אומר אביעה אומר, אאמירך, אשיחה
אהמה; אעיר אשמורת, אהללך; אגלה און
אנשים, אודיעם אמונתך. ארצה אבני אילמך,
ארזך אגורה אהלך; אהב אשנני ארמונה,
אשתוחח אצל ארוךך, אשתחזה אפס ארצה,
אתנפל אקוד אכרעה. אוכרה אלהים אהמיה,
אמרי אותך אערוך, אערוג אליך, אלהים,
צלי צליו אם אין אילותך, אני אנה אבוא?
אם אמך אשא אפונה. איכה אשא אפמות
אכזרים? אדר אורך אפשוש, אגלה אל ארץ
אחרת. איפה אדרת אמתך? אגלת אהבים
אמרה: אני אהבני אישי, אבל אשה אלמנה
אני, איכה ארע אלמון? אלכה אינוכה אל
אישי; אתה אמרת אחותי את, אחי אושיבך,
אבנה אפריון. אויבתי אראה אמרה אלי: או
אדני אלהיך? אבי אתה, אל אמת, אלהי אבי,

קדל צערתו! כי חוק העדר ההצמחה בניחם,
וינצו שניהם וזרנו באהליהם ואין מושיע.
אוי לבית כי ישא עול מריבת איש ואשתו!
כל ימותם פועימים האחד לרעהו... כן מריבת
הרוח והגניף כל ימי היותם יחדו במצודה:
זה יאהב הציד וזאת תשב אהלים; זאת דבקה
בה' מתקדשת משוממת העולם אשר נתנה
בלבה, - וזה יגור לבשת דרך כרמים, נבדל
מצורו מצאתו מרחם, כי נזיר אל הים!
יהיה מן הבטן, והוא בכבודות יתקלס, יעשה
לו בכהס ושש רצפה, וכידו רצפה לשלח
ישפה לבקר הקודש מן הכית. והיא עציבת
רוח יוצאת לשאב מים טהורים מן המקדש,
לכבות את השרפה... ולא יעצרנה הנשם⁸
מהשקות כנשמי נדבות הדמיה במצולה, ולא
יטרודו דאנות ושאנות והמון תונות מהנות
לבה תבונות - תשלח עיני תבונתה מן החורים
אשר התחבאו שם, והיה שפכה אשפכה⁴ -
ותמולה ממולה כפי מסעלה: פעם - מחיר
כלב מערני עולמה... ופעם סתרה ואתננה
קודש לה; פעם על כנפי שרפי שניא-כח
אלהי העברים, אל המנוחה ואל הנחלה תנשא;
ופעם - אשר יורישנה כמוש אלהי העוֹרִים,
אותו תירש.

בקשת אלה אלפין.

(ש"ת ויתר וש"ח).

תִּפְזֹן תִּפְלְתִי כְּלִיל, לְצֹר חוֹנָה
מְרוֹם, וְנִמְצָא עִם דְּבָא⁵ וְלֵב נִסְנָה.

1 נזיר ונבדל מעבודת אלהים. — 2 מתפאר ברוב הכבודה אשר לו. — 3 הגוף. — 4 שכן הנשמה
כפי האשכר והמתנה אשר הקריבה לה' בהיותה על חאדמה. — 5 לאלהים החונה מרום והנמצא עם
דבא. — 6 סתנת שיר. — 7 המליצה נסמכת יפה על לשון כחתיב (דניאל ז', י).

אחת! אראה אכר צמון, אמרו: צים? איה
 אלהיהם? צליו! אנה אלך, אנה אקבא? אם
 אָסַק א-אלים, אויבים אמצא, אם אָמְרִי
 אשכחה אידי, אעזבה אבלי, אבלינה - איך
 אחריש? איך אתאפק אשר אני אחזה? אם
 אש אלהים אכלה ארמנותי, אוהל אויבי איננו
 אָפֵל. אכלה אָמַלְלָה ארץ, אבדה אמונה,
 אומן ארם אכר, אוכל אבירים אכל אשו -
 אבל אשמים אנהנו, ארחות אנשי און אָלֶפְנו.
 אליכם אישים אקרא! אָתְיוּ אֵל אלהים. אָתֶם
 אענה אף אני, אָעֲתִיר אֵל אלוה, אקראנו אבי
 אתה, אדברה אך איראנו, אנור אהנה אימה:
 איך אקרב אל אולמו? איך אעלה אל אבי?
 אולם אני אדרש אל אֵל, אֵל אלהים אָשִׁים
 אָמְרָתִי, אָתְוֶרָה אֵלֶיךָ אלהיו את אשמי אני
 אניה. אבל אשם אָשַׁמְתִי, אמונה אכרת, אוהבי
 אשמים אהבתי, אחריהם אלך, אכרות ארוי
 אמונה, אלוני אליל אנדיל, אטע אשל אשמי,
 אסעף אמירי אמרות, אשוטט אפסי ארץ,
 אבקש איש אויל, אהיה אצלו אָמֶן אל
 אהלך אהלוך אָש. את אוילים אָצִית. אם
 אהנה און אתנשא אוסיף אומין, אם אביע
 אמרים אמת אין אונים אין אֵיל. אם אָדֹר
 אנכי ארשע, אשר אָדֹר אֲשַׁלֵּם; אם אומר
 את אמונים אָאֶבֶת אכחיש אמרותי; אָכֹב,
 אהיה אָכֹב, אשלח אצבע אדבר און. אשמאיל
 או אֲיָמִין - אלך אחורנית. איש אמונים, אנכי
 אפתנה, אט אליו אוכיל; אוקיר אנוש את
 אישמים אמנה; אסלף אשויר, אעכט ארחי;
 אל אביונים אָהַפֵךְ אכור; אאסור אסר אָהֵל
 אָמְרָתִי, אָלוֹת און אנכי אשבע. אשר ארחותיהם
 אפלות, אליהם אשניח אתבונן. אמאס ארמנות
 אצילים, אחבק אשפתות אוילים, אמלא אָסְמִי
 אשפה, ארעה אָפֵר, אחליק אָמְרִי, אעזוב

אלהי אברהם, אליו אמרת: אָתְךָ אנכי אף
 אחריהך אשמוה. אנא אדני, אָמְרָתְךָ אותה
 אבקש. או איה אָפֹא אשר אמרת: אהבתי
 אתכם אמר אדני? איך אהָכְתֵנו אבינו, אם
 אמרתך אין אָתְנוּ? איך אכלונו אָרוֹת, אלה
 אליפי אדום; אָלְצונו אֵלֵי אליפו... אומר אהבתי
 את אדוני. אם אכ אתה איה אהבתך? אם אדונים
 אתה איה אָיִמְתְךָ? אורובי אָמַש אמר אלי: „אבלע
 אשחית את ארץ אהותך, אשמיד אָסְמִים, אשא
 את אשר אָצְרו אבותיך. אמר אויב אדרוף אשיג
 אהלך, אָעֵלָה אכסה ארץ, אָנְדַע אָמְרוֹת
 אלוה, אשליך אמת ארצה, אסיר אומן אפני
 אמת, אישים אותותי אותות, אנתק אומור
 אמונת אומן, אָפִיל אישיות אריאל, אשרר
 אדרת אדירים, אין אדונים אֵל אלה, אמלא
 אהליהם אוחים, אניע אמות אכלה ארמנותם,
 אָסֹף אסיסם, אעלה אבקש אוריד את אהלי
 אפדנם, אָשֵׂא אשפה, אנמא ארין, אחריד איים,
 אנמים אוביש, אָהָלוֹם אָדְנִי אַחְלָמָה, אבקע
 אולמי אונם, אמטיר אש אָוְכַלְת, אָקַחְת אבני
 אָקַחְת, אביא אָקַחְת אסון, אָפִיל אבני אלגביש,
 אדרוף אויבי אָשִׁינָם, אמחצם, אָדִיקָם, אָרִיקָם,
 ארָקְעָם, את אָיִמְתִי אשלה אליהם, אָכַפִי
 אכביד, אמרתי אסאיהם, אשביחה אותם אומין
 אפיקיהם ארפה, את אויבי אהַבְרָ, אתן את
 אדמתם אָדְמָה, אָאִבִיל אילי ארמנותם, אניר
 אולם אילמיהם, אנפי ארמון אָוֶרָה, אל אָפֶם
 אישים אנמון. - אהה אדני אלהים! אֵלֶיךָ
 אולך אנקתי, אאנוק אנקת אסיר, אחפש אבדון
 אבהר אָשָׁמֶן. איככה אוכל אראה אבדן אנשי
 אמונה? איכה ארעה, איכה ארביין אדמה אשר
 אָרְרָה אדני? אקוה אֵלֶיךָ איהל אור, אמשש
 אישון אפלה. אשתוללה, אָנֹן, אבלו אביוני
 אדם! אָסְפו אנשי אָסְפוֹת! אָסְפו אָסְסֹף אגודה

אלהים אקרא, אודה אלי, אָנְוָהוּ, אלהי אני
 ארוממנהו, אציע אפר, אלבש אדמה; אַקְסָמְךָ,
 אַפְךָ אַלֶּיךָ אֱלֹהִים! צְתִיר אַנְדוֹת אֲשֵׁמָה, אַקָּה
 אַנְדָּת אַזּוֹב, אַתְּלָבֵךְ, אַתְּכַרְרָה, אַרְחִיךָ, אָפְטָהָרָה,
 אֲשִׁמַּע אֶת אֲשֶׁר אִמְרָתָה, אֵל אָסֵן אֵל אָוִן,
 אֲשׁוּב אֶלְךָ אַחֲרֶיךָ, אֲשַׁכּוֹן אַרְצְךָ אַרְעָה אֲמוֹנָה.
 אִם אִבְרָחָה אֲנוֹר אִימְתָךְ, אָסְפִי אֵל אֶיךָ
 אֲמִיסִי אֶחְלִי, אֲדִנִי, אָמְצִנִי. אֲנֵא אֲזוֹן אֲנִקְתִּיו
 אֲמַנֵס אֲמַס אֲנִקְת אֲבִיוֹן, אִם אָשֵׁם אֲדִנִי אֶת
 אֲזוֹנִי. אוֹסִיף אֲבַקֵּשׁ אֶתְחַנֵּן אֵלָיו, אַחַת אֲשָׂאֵל,
 אֱלֹהֵי אֵל אָכּוּשָׁה! אֲנֵא, אֲסוֹף אֲסִירֶיךָ, אֲשֶׁר
 אִמְרָתָה: אַהֲבַת אֲבוֹת אֱלֹהִים אֲזַכּוֹר, אֲסוֹף
 אֲאֲסוֹף אֲלִקֵּט אֲוֹתָם, אֲוֹבְדִים אֲבַקֵּשׁ, אֲפַסִּיחֵם
 אֲקַבֵּיךְ, אֲקַרֵּב אֲוֹתָם אַחַד אֵל אַחַד, אֲמוֹנִי
 אָצוֹר, אֲצִילִי אָצִיל, אֲנַחֲתָם אֲשִׁבִית, אֲבִלִיתָם
 אֲנַחֵם, אֲזוֹרִיה אֲזוֹרִים, אֲצַמִּיח אֲרוֹכְתָם, אֲסִירִיהֶם
 אֲנַכִּי אֲנֵאֵל, אֲרוֹמַס אִיתָם, אֲכַפֵּר אֶת אֲשַׁמְתָם,
 אֲסַלַּח אֵל אֲשֶׁר אֲשִׁאִיר, אֲרִנְעֵם אֲנַהֲלֵם אֲמִי,
 אָנְחָם אֵל אֲרִמּוֹן אֲרוֹן.

אֲנֵא, אֲדִנִי, אַמַּת אֲמַרְתְּךָ! אַמְלִטָה אִירָאָה
 אֶת אַחִיו אֶת אַחִי אֲנַכִּי אֲבַקֵּשׁ. אָתָם אֲבֵא
 אֲדַרּוֹשׁ אֲמַתְךָ, אֲשַׁתְּחִוֶה אֵל אוֹלְמָךְ, אוֹסִיף
 אֲכִישׁ אֵל אֱהַלְךָ. אָשָׁבַע אוֹ אֲרִעַב, אֱלֹהֵי,
 אַלֶּיךָ אֲיַחֲלוּ אֲמוֹת אוֹ אַחִיָּה, אֲשַׁבֵּר אֵל
 אֲמַתְךָ. אֲכַאֵב אוֹ אֲשַׁמָּה, אַלֶּיךָ אֲנִי
 אֲכַתָּה! —

אלופי, אשכחם. אל איחני אכבוד אזני,
 אשניה ארחות אולת, אלאה את אנשים, אלאה
 את אלהי. אעמוד אל אם אורח, אל אשר
 אפנה ארשיע. אלמנות אשלח אומללות,
 אזרועות אביונים אדכה, אבלים אכאיב, אח
 אפסיר, אחות אכלים, אב אשרד, אם אבריה.
 איטיב אורח אבקש אהבה, אלך אחרי אלהים
 אחרים. אבו אמרי אל, אפר אקנת אמונים,
 אשנא אוהבי אמת, את אויבי אדני אשלים
 אתי, אוילים אליין אשם, אל אשר אפסין
 אפסם, אעבור אניות אקח ארוץ אחריהם, אעלה
 אבר אל אוילים, אודב אשכון אהלם, אתהולל
 אשחק אליהם, אוהב אתנן אגלהם, אטה
 אשירי אזור אחיר, אל אבין אל אחריתי.
 אהר אפס אוליד אפע. אודע און אקצור און,
 אפנה אל אוילים, אוכה אוכות, אל אטים
 אטה און, אנרה אף, אפריד אלופך, איש
 אמונת אותו אצמית, ארחות אכורים אני
 אספת, אשרקה אליהם אקבצם, אשמך, אבעט,
 אחירר אפים, אשכח את אלהי אבוהי, אעטה
 אופיר, אלבש ארגמן, אל אלהי אופו אקנה,
 אריע אף אצריח, אחי אדם אחרי. אם אכנה
 אשיות אמת, את אשר אכנה אהרום. אם
 אשוב אעזוב אלה אשמור אורח אמת, אחרי
 אלה אשוב אנחם. אלה אזכרה אלי, אודה את
 אשמותי, אעתיר אשחר אל אל; אני אל

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il